

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKÎ, EDEBÎ, MESLEKÎ AYLIK DERGİ

9. Cilt

Kasım - Aralık 1970

102 - 103. Sayı

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Hac İbâdeti ve Şer'i Hikmetleri Lûtfi DOĞAN	357
Kur'ân-ı Kerim'de Hac Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	361
Ol Beldeye Nail PAPATYA	371
Hac ve Faziletleri Doç. Dr. Talât KOÇYİĞİT	372
Hac Takvimi M. Talât KARAÇİZMELİ	377
Yâ Rasûlallah! Mehmed ÂKIF	380
Haccın Nevî'leri ve Tatbikatı Fahri DEMİR	381
Peygamberimiz'in Yüce Ahlâkı Hüseyin ÖZGÜN	386
Peygamber Efendimiz'in Tebliğ Metodu İ. Necmeddin NURSAÇAN	389
İslâm Medeniyetine Türklerin Hizmetleri Doç. Dr. Salih TUĞ	396
Hız. Muhammed Devrinde Arap Yazısında Harake ve Nokta Tayyar ALTIKULAÇ	403
Vakf ve Vakfın Hükümleri Demirhan ÜNLÜ	407
İslâm ve İnsan Süleyman Hayri BOLAY	411
Dua Ramazan ARSLANBABA	415
Kâ'be Yolcularına İsmail Lûtfi ÇAKAN	420
Osmanlılarda Yüksek İftâ Makamı Ali Himmet BERKİ	423
Kameri Ayların Tesbiti	428
Mehmed Âkif'in Şahsiyeti Veli ERTAN	430

HACCIN

NEVİ'LERİ

VE TATBİKATI

Fahri DEMİR

A. HACCIN NEVİ'LERİ:

Hacca giden kimse hac ve umre ibâdetlerini bir arada veya ayrı ayrı yapabilir. Hac ve umre'nin aynı ihramda veya ayrı ayrı ihramlarda bir arada veya ayrı ayrı yapılması, haccın nevi'lerini meydana getirir.

Hacca giden kimse:

- 1) Yalnız hacca niyyet eder; arefe günü Arafat'ta bulunur; vakfe yapar; bayram günlerinde Kâ'be-i Muazzama'yı ziyaret ve tavafta bulunur; sa'yeder. Buna Hacc-ı İfrad diyoruz.
- 2) Önce umreye niyyet eder; tavaf ve sa'yini yapar; ihramdan çıkar. Arafat'a çıkmak üzere Mina'ya gitmeden evvel de hacca niyyetle tekrar ihrama girer; haccını yapar. Buna Hacc-ı Temettü' diyoruz.
- 3) Hem hacca hem umreye bir arada niyyet ederek ihrama girer; tavaf ve sa'yini yapar; ihramdan çıkmaz; haccını o ihram ile bitirir. Buna da Hacc-ı Kıran diyoruz.

Haccetmek isteyen kimse bu üç nevi'den herhangi birini yapmakta serbest ise de Hacc-ı Kıran, Hacc-ı Temettü'den; Hacc-ı Temettü', Hacc-ı İfrad'dan evlâdır. (Hacc-ı Kıran'ın evlâ ve efdâl olması için, oldukça uzun sürecek ihramlılık müddeti içinde, ihramlı olmanın icaplarına riayet edememe endişesinin bulunmaması gerekir.)

B. HACCIN TATBİKATI:

1) HAC FARİZASININ TATBİKATI:

Hac farızasını farzı, vâcibi, sünneti ve müstehabı ile usulü dairesinde yerine getirmek isteyen kimse şöylece hareket eder:

MEMLEKETİNDE

Helâl ve temiz mal temin eder. Borçları varsa öder. Akraba, komşu ve alâkalıları ile helâlleşir. Kazâya kalmış ibâdetleri varsa mümkün mertebe kazâ eder. Tevbekâr olur. Kötü söz ve davranışlardan kaçınan mütevâzı bir tavırla

بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

diyerek Hakk'a sığınır. Âilesi efradiyle dostlarına vedâ ederek yola çıkar.

MİKAT'TAN MEKKE'YE

Mikat denilen yere varınca abdestini alır. Mümkünse gusleder. Yikanmak daha efdâldir. Bu yıkanma temizlik maksadiyle olduğu için ay hâlindeki kadınlar da yıkanır.

Burada giderilmesi lâzımgelen fazla tüyleri bedeninden giderir, tırnaklarını keser, bıyıklarını kırkar. Bu temizlikten sonra erkekler elbise olarak temiz ve tercihan beyaz olmak üzere bir peştemal ile dikişsiz bir örtüye sarınır. Bunlar iki havludan ibaret örtülerdir. Güzel kokulu şeyler sürünür, başını açık, ayaklarını çorapsız bulundurur. Üstü açık ayak-kabılar giyinir. İhram için iki rek'at namaz kılar. Namazın peşinden;

اللهم اني اريد الحج فيسره لي وتقبله مني

"Allâh'ım! Ben hacctmek istiyorum. Hacci bana kolay kıl ve onu benden kabûl et!"

diye niyyet ederek لبيك اللهم لبيك diye telbiyede bulunur; ihrâma girmiş olur.

İhrâma girdikten sonra artık ihrâmın mahzurlarından sakınır; ayıp ve çirkin sözlerden kaçınır, günah işlerden çekinir, arkadaşlarıyla münakaşa etmez. Dikişli elbise giyinmez, başını sarmaz, ayaklarına mest ve fofin gibi şeyler giymez. Koku sürünmez, tıraş olmaz, saçını kestirmez. Yıkanabilir, gölgede durabilir, çadır edinebilir.

Yolda yürüdükçe, yokuş çıkıp indikçe, bir vâdi geçtikçe, bir tepe aşttıkça bol bol telbiyede bulunur. Telbiye, yüksek sesle ve fakat zorlamadan söylenir.

MEKKE-İ MÜKERREME'DE

Mekke'ye varıldığında guslederek Harem-i Şerîf'in Muallâ kapısından içeri girmek evlâdır. Bu takdirde ilk girişte Beytu'llâh'ın kapısı karşısına gelmiş olur. O esnada Bâbu's-selâm'a varıncaya kadar telbiyesine devam eder. Mescid-i Harâm'a Bâbu's-selâm'dan girer. O andan itibaren içinde bulunduğu yerin yüceliğini düşünerek tevazu' içinde tekbir getirir, tehlil okur, telbiyede bulunur, salât-ü selâm okur. O esnada arzu ettiği her hayır için duâ ve niyazda bulunur. Zîrâ Beytu'llâh'ın ilk görüldüğü anda yapılan duâ müstecâbdır.

Bundan sonra Hacer-i Esved'e yönelir. Tekbir ve tehlil okuyarak, namazda olduğu gibi ellerini kaldırıp selâmlar. Kimseyi incitmeden mümkün olursa ellerini Hacer-i Esved'e sürer ve taşı öper. Buna başkasına eziyet etmeden imkân bulamayan uzaktan istilâm eder (selâmlar), tekbir ve tehlil okur, salât-ü selâm ile hamdde bulunur.

Hacer-i Esved'i böylece selâmladıktan sonra sağını takibederek, Kâ'be-i Muazzama'yı soluna alarak tavaf etmeye başlar. Tavaf, Hacer-i Esved'in yanından başlar ve Kâ'be-i Muazzama'yı dolaşıp aynı yere bir geliş, tavâfın bir şavt'ını teşkil eder. Yedi şavt yaparak tavâfını tamamlar. Tavaf esnasında üzerine aldığı örtünün bir tarafını sağ omuzunun altından, uçlarını ise sol omuzun üstünden dolandırmak sûretiyle sarınmış olur. Tavâfı, Hatim denilen kısmın dışından dolaşarak yapar. Tavaf esnasında istediği duâları yapar. Tavaftan sonra Safâ ve Merve arasında sa'y etmek üzere çıkacaksa tavâfın ilk üç şavtında çalimlıca ve hızlıca yürümeye çalışır. Önü tikandıkça duraklar; fırsat bulduka koşar. Tavaf esnasında Hacer-i Esved'in yanına her gelişinde onu istilâm eder. Buna imkân bulamazsa istikbâl eder. Tavâfın yedi şavtını tamamladıktan sonra Makâm-ı İbrâhim'de veya mümkün olan bir yerde iki rek'at namaz kılar. Sonra gelir tekrar Hacer-i Esved'i istilâm eder. Yapılan bu tavaf, Mekkeli olmayanlar için sünnet olan Kudüm tavâfidir. (Hacc-ı Kiran veya Hacc-ı Temettü' yapmak üzere umreye de niyyet eden kimse için ise, yapılan bu tavaf, umre tavâfidir ve kudüm tavâfını bundan sonra yapacaktır.)

Tavâfı böylece ikmâl ettikten sonra sa'y için Safâ denilen yere çıkar. Oraad Kâ'be'yi görünceye kadar yükselir. Kâ'be-i Muazzama'ya yönelir. Tekbir, tehlil, telbiye, salât-ü

selâm ve duâda bulunur. Bundan sonra Merve'ye doğru gitmek üzere yürür. İki yeşil direk arasını hızlıca geçer. Merve'ye vardığında Safâ'da yaptığını yapar. Böylece bir şavt yapmış olur. Bundan sonra Safâ'ya doğru gider. Dördü Safâ'dan Merve'ye, üçü Merve'den Safâ'ya olmak üzere yedi şavt yapar. Sa'yini tamamlamış olur. Her şavtında iki yeşil direk arasını koşarak geçer. Sa'yini Merve'de bitirmiş olur. Bundan sonra Mekke-i Mükerreme'de ihramlı olarak bekler. Her fırsat buldukça tavaf yapmaya çalışır. Mekke-i Mükerreme için nafile tavaf, nafile namazdan efdâldir.

MEKKE'DEN MİNA VE ARAFATA

Zîl-hicce'nin 8 inci günü, arefe gününden bir gün evvel sabah namazını Mekke'de kıldıktan sonra Mina'ya gitmek üzere hazırlığını yapar. Öğle namazını o gün Mina'da kılmak müstehabdır. Tavaf ânı hariç olmak üzere telbiyeye devam eder. Arefe günü mümkünse gusül abdesti ile kılacağı sabah namazından sonra güneş doğunca Arafat'a doğru yola çıkar. Zevâl vaktine kadar Arafat'a bekler. Zevâl vaktinden sonra orada salâhiyetli imam veya vekilinin kıldıracağı öğle ve ikinci namazlarından evvel okunacak hutbeyi dinlemek üzere mescide doğru yaklaşır. Orada, salâhiyetli imam veya vekilinin bir ezan ve iki kaametle kıldıracağı öğle ve ikinci namazlarını birlikte ve cemâatle kılar. Bu namazları bu şartlar altında cemâatle kılamayan öğleyi de ikindiye de kendi vaktinde ayrı ayrı ezan ve ayrı ayrı kaametlerle ayrı ayrı veya cemâat halinde kılar. İmamla kılınan namazdan sonra vakfe yapar. Urne denilen bölge hariç her tarafta vakfe yapılabilir. Vakfe için de ayrıca mümkünse gusleder. Vakfe için evlâ olan Cebel-i Rahmet yakınlarında bulunmaktır. Vakfe esnasında yiyecek dilenen kimse edâsiyle Kâ'be'ye yönelmiş halde elini açar, tekbir, tehلیل, telbiye ve duâda bulunur. Kendisi, ana-babası, kardeşleri ve kendisinden duâ rica eden dostları için içten duâlar eder. Mümkünse gözyaşlarıyla duâ eder. Duâlarıyla yaptığı isteklerinin kabûlü için âdetâ ısrar eder. O anda içinde bulunduğu fırsatın bir daha eline geçip geçmemesi durumunu düşünerek o vakti duâ ile değerlendirir. Vakfeyi binek üzerinde yapmak efdâl; ayakta durmak oturmaktan evlâdır.

ARAFAT'TAN MÜZDELİFE VE MİNA'YA

Güneşin batmasıyla imam başta olmak üzere bütün huccac Arafat'tan Müzdelife'ye doğru yürüyüşe geçerler. Fırsat bulan sür'atle yürür. Ancak sür'atli yürüyüş esnasında başkası rahatsız edilecekse yavaş gidilir. Bâzı câhil kimselerin yaptığı ve etrafındakileri rahatsız eden hızlı yürüyüş haramdır. Müzdelife'ye vardığında Kuzah dağı yakınlarında (Meş'ar-i Harâm) konaklar. Gelip geçene yol açmak üzere mümkün mertebe dağ eteklerine çekilir; vâdiyi boş bırakır. Akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de bir ezan ve bir kaametle kılar. Müzdelife yolunda akşam namazı kılınmaz. Kılan olursa şafak sökünçeye kadar iade eder. Geceyi Müzdelife'de geçirmek sünnettir. Sabah namazını imam cemâatle kıldırır. Huccac burada cemreleri taşlamak üzere taşlarını toplar hazırlar. Sabah namazından sonra Müzdelife'de vakfe yapılır. Müzdelife'nin her tarafında vakfe yapılabilir. Mahsîr vâdisi hâriç. Buradaki duâda da ısrarlı bir tavır takınır. Peygamberimiz Efendimiz (S.A.S.)'e bütün murâdını burada ikmâl ediverdiği gibi kendisine de ikmâl edivermesini Cenâb-ı Hak'dan ister.

Ortalık iyice aydınlandıktan sonra güneş doğmadan evvel başta imam olmak üzere bütün huccac Mina'ya doğru yola çıkar. Mina'ya gelip konaklar. Bundan sonra Akabe Cemresine gider. Müzdelife'den veya yoldan topladığı taşlarını baş ve şahâdet parmakları arasına alarak atmak sûretiyle burayı taşlar. Bu yere o gün için yedi taş atar. Taşlamakta kullanmak üzere taş kırıp ufaltmak sûretiyle taş elde etmek mekruhtur. Taşlarken de Akabenin üst yanına geçmemelidir. Bu takdirden oradakiler rahatsızlık verilebilir.

Taşlamakta kullanacağı taşları yıkayıp temizler. Aksine hareket mekruhtur. İlk taşı atarken telbiyeyi keser. Taşladığı yer ile arasında beş zira' kadar mesafe bulunmalıdır. Taşı sağ baş parmağının tırnağı tarafına alarak şahâdet parmağı yardımıyla fırlatmak en uygun şekildir. Yerine ulaşmayan taş yerine ya onu yâhut başkasını yeniden atar. Her taşı tekbirle atar. Bundan sonra Hacc-ı İfrad'a niyyet etmiş bulunan isterse kurban keser. (Kıran'a ve Temettü'a niyyet edenlerin burada kurban kesmeleri vâciptir. Ve bu kurban hac ve umre gibi iki büyük ibâdeti bir arada yapmaya muvaffak olduğu için şükrâne olarak vâciptir. Bu durumda kurban kesme imkânına sâhip olmayan kimsenin önceden düşünerek üç günü arefe gününden evvel, 7 günü de bayram günlerinden sonra olmak üzere 10 gün oruç tutması kifayet eder.) Bütün bunlardan sonra da saçlarını biraz kestirir veya tamamen tıraş olur. Tıraş evlâdır. Artık bu andan itibaren zevcesi hâriç bütün ihram mahzurları helâldir.

MEKKE'DEN MİNA'YA

Mina'da birinci gün bu vazifelerini ikmâl ettikten sonra ya o gün, ya ertesi gün, yâhut daha sonraki bir gün Mekke-i Mükerreme'ye döner, haccın bir rüknü olan ziyaret tavâfını yapar. Bu ziyaret tavâfından sonra artık ihrâmın bütün mahzurları ortadan kalkmıştır. Ziyaret tavâfı için en uygun gün birinci gün (bayramın birinci günü) dür. Birinci günden sonraya bırakan kimse, bir vâcibi terkettiği için kendisine bir kurban kesmek vâcip olur. Mekke'den tekrar Mina'ya döner. Orada konaklar. İkinci gün öğleden sonra önce Mescid-i Hayf yanındakinden başlamak sûretiyle sırasıyla üç cemreyi taşlar. Her üçüne de yedişer taş atar. Birinci cemrenin başında durur, duâ ve niyazda bulunur, tehlil ve tekbir getirir. Kendisi için, ana-babası için ve bütün kardeşleri için duâlar eder. İkinci cemrede de böyle hareket eder. Üçüncü cemrenin, ki bu Akabe cemresidir, bunun yanında durmaz sadece taşlar geçer. Bayramın üçüncü günü olunca her üç cemreyi yine aynı şekilde taşlar. O gün oradan ayrılacaksa güneş batmadan evvel hemen ayrılır. Güneş battıktan sonraya kalırsa bir kerâhet işlemiş olur. Ama sabaha kadar orada kalmışsa ertesi gün de cemreleri taşlaması îcâbeder. Bu günün taşlarını öğlenden evvel atabilir. Efdâl olan yine öğlenden sonra atmaktır. Taşlama günlerinde Mina'dan başka yerde geçeyi geçirmek mekruhtur.

MİNA'DAN MEKKE'YE

Cemrelerden sonra Mekke'ye doğru yollanır. Yolda Muhassab denilen yerde biraz konaklar ve dinlenir. Ondan sonra yoluna devamla Mekke'ye varır. Daha önce ziyaret tavâfını yapan, yedi şavtlık vedâ tavâfını yapar. Artık bu tavaftaki şavtlarında koşmaya ve tavaftan sonra sa'yetmesine lüzum yoktur. Bu vedâ tavâfı Mekke'li olmayanlar, Mekke'de kalmayanlar için vâciptir.

Bundan sonra iki rek'at namaz kılar, Zemzemin başına varır. Mümkünse kendi eliyle suyu çeker. Kana kana içer. Bu esnada Beytu'llâh'a bakar. Elinden gelirse suyu dökünür. Bu olmazsa zemzemle başını ve yüzünü mesheder. Zemzem içerken arzu ettiği bir şeye şifa ve deva olmak üzere içer. İbn-i Abbas (R.A.) zemzem içerken:

اللهم اني اسالك علما نافعاً ورزقاً واسعاً وشفاء من كل داء

"Yâ Rabbi! Ben Senden fayda veren ilim, bol rızık ve bütün hastalıklardan şifa di-

liyorum." derdi. Peygamber Efendimiz (S.A.S.);

ماء زمزم لما شرب له

"Zemzem, ne için içilmişse onun için olur." buyuruyor.

Zemzemi içtikten ve dökündükten sonra Kâ'be-i Muazzama'nın kapısına varır. En yüksek eşiğini öper. Kemâl-i edeple tekbir ve tehlil ederek Mültezem'e gelir. Yüzünü ve göğsünü vaz'eder. Kâ'be'nin örtüsüne yapışarak duâ eder. Artık Mekke-i Mükerrerme'de kalmayacaksa yüzü Kâ'be'ye bakarak arka arkaya Harem-i Şerîf'ten çıkmaya başlar. Ayırışın verdiği hüznle Harem-i Şerîf'ten ayrılır ve dilediği gün memleketine döner.

KADINLARIN DURUMU

Hac menâsikını îfâ husûsunda kadınlar da erkekler gibidir. Ancak, kadınlar ihramda iken mütad vehile giyinmiş ve başlarını örtmüş, ayaklarını kapatmış olurlar. Bunun yanında yüzlerine dokunmamak üzere bir perde de alabilirler. Telbiyede seslerini yükseltmezler. Tavafta olsun, Safâ ile Merve arasında olsun koşmazlar. İhramdan çıkmak için de saçlarının uçlarından biraz kesmek yeter. Hacer-i Esved'i selâmlamak için de erkeklerin arasına sokulmazlar. Âdet görmeye başlayan bir kadın o halde iken haccın bütün menâsikını yapabilir, yalnız tavaf edemezler. Ziyaret tavaflarını bu mâzeretle tehir ettikleri takdirde de bir şey lâzım gelmez. Ziyaret tavâfını yapan bir kadın bundan sonra âdet görmeye başlarsa artık tatavvu' ve veda tavafları sâkıt olur.

HACC-I TEMETTÜ' HAKKINDA TATBİKAT

Hacc-ı Temettü'de bulunmak isteyen kimse Mikat'tan ihrâma girerken kıldığı namazdan sonraki niyyetinde;

اللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِيْ وَتَقَبَّلْهَا مِنِّيْ

"Yâ Rabbi! Ben umre yapmak istiyorum. Bu umreyi benden kabûl eyle ve onu bana kolay kıl!" diye duâ ve niyyette bulunur. Telbiye eder. Mekke'ye varınca umre için tavaf eder. İlk tavafta telbiyeyi keser. İlk üç şavtta remel (hızlı ve çalımı yürümeyi) yapar. İki rek'at tavaf namazını kılar, Safâ'ya çıkar, Safâ ile Merve arasında sa'yeder. Tıraş olur, ihramdan çıkar. Mina'ya çıkacağı günden evvel tekrar gusûl veya abdest ile iki rek'at namaz kılar. Hacca niyyet eder, telbiyede bulunur. Bu ikinci ihrâma Harem-i Şerîf'te girer. Nafîle bir tavaf ve sa'yden sonra Mina'ya hareket eder. Arafat ve Müzdelife'den dönüşte Akabe cemresini taşladıktan sonra vücûben kurban keser. (Kesemeyecek olanın durumu yukarıda anlatılmış idi.)

HACC-I KIRAN HAKKINDA TATBİKAT

Hacc-ı Kiran yapmak isteyen mikat'tan ihrâma girerken kıldığı namazdan sonra;

اللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُرِيْدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهُمَا لِيْ وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّيْ

"Yâ Rabbi! Ben umre ve hacetmek istiyorum. Bunları bana kolay kıl ve benden kabûl eyle!" diye duâ ve niyyette bulunur. Mekke'ye geldiğinde önce umre tavafında bulunur. Tavaf namazını kılar, sa'yeder. Bu sünnettir. Bundan sonra kudüm tavâfını yapar. İhramdan çıkmadan bütün hac vazifelerini yapar. Akabe cemresinden sonra vücûben kurban keser. (Kesemeyecek olanların durumu yukarıda anlatıldı.)